

Megjelenik minden csütörtökön sok féle képpel ellátva. **Előfizetési ár:** Egész évre 6 ft; félévre 3 ft; negyedévre 1.50 kr. Előfizetést minden postahivatal és könyvárusnál.

Hirdetések díja: 4 hasáboz petit sor 9 uj kr. **Szerkesztői szállás:** mászáros utca 2. szám, 2-ik emelet. **Kiadó hivatal:** barátok tere 7. szám.

Darwin Károly.

A tudományos világban hosszabb idő óta egyetlen működés sem keltett oly érdeklődést, mint Darwiné, és semmit sem emlegetnek annyit, mint az ő elveit. Csaknem páratlanul lehet mondani a hatást, melyet Darwin kora tudományára gyakorolt, tán nem is annyira a föllállított elvek által, melyeket lehetett hallani már évtizedek előtt, hanem ama rendkívüli heveség előidézése által, mely tanai fölött két táborban támadt, s az ellenségek támadásai alatt a tudomány emberei további kutatásokra lettek serkentve.

A biblia azt mondja, hogy az ember agyagból teremtett. Darwin elvei szerint pedig az ember leszármazott valami kevésbé fejlődött állatból, s minthogy az emberhez legközelebb áll a majomfaj, itt kell keresni az ősi rokonságot. Nem valami kellemes atyafiság! Ez azonban még nem volna oly nagy baj, ha Darwin elmélete a bibliai embert is meg nem támadná. E miatt még a templomi szószövekről is küzdenek Darwin fajszaarmazató elvei ellen. Az ő föllépte azonban tökéletesen megrázta alapjában mindazon elveket, melyek a föld szerves lényekinek eredetét illetőleg uralkodtak, s melyek szerint a föld legalább ötvenszer teremtett uja egyszerű forradalmak által, s mindamennyiszor újabb és tökéletesb teremtmények jöttek létre, az előbbieket elpusztulván. Még vagy 50 év előtt Lamarek francia tudós azon kijelentése, hogy a fajok változnak s más hasonló fajokból származnak, semmi nyomatókat nem nyerhetett a teremtés ismétlődésének tana ellenében, melynek legnevezeteseb hirdetője Cuvier. Ismételték ezt többen is a tudományos világban, de Darwin volt, ki a lények fejlődését physikai okokkal bizonyítja. A növények és állatok aránylag kevés fajból származtak, az idők folyama alatt változva: a talaj, az éghajlat s a közvetlen környezet szerint. A főtényező, mely a változásokat jelentéktelen módon, de évezredekken át következetesen eszközöli, a lét után való küzdelem, mely alkalmazkodik a szükséghez, hogy megéljen.

A darwinismus fő elvei ezek: a szerves lények

változékonyasága, vagyis azon sajátlagos tulajdonok, melyeket nem öröklés, hanem alkalmazkodás után nyertek. E tulajdonságok átszármaztatása az új ivadékra, s azoknak még további fejlesztése az ivadékok egész során át, miből aztán a fajból való kiválásnak kell származnia.

Ezek voltak azon általános tételek, melyeket Darwin hirdetett a fajok keletkezéséről írt műveiben, megjegyezvén, hogy azok szükségképen az emberre is állanak. Legújabb könyvében pedig,

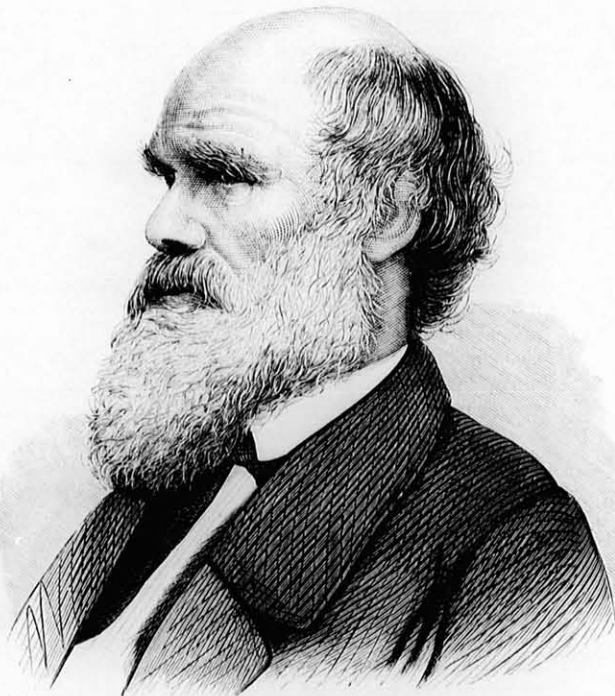
tényeket, melyek a mellett szólnak, hogy egy alsóbbrendű alaktól származunk. Igen részletes összehasonlítást tesz itt Darwin az ember szellemi tehetségei s az állatok képességei közt; majd az erkölcsi tehetségek legelső jelenségeit nyomonköveti, stb.

Szóval Darwin hatalmasan föllépett azon scholastikus tan ellen, hogy az ember származása ki nem írkedhető, s gúnyosan jegyzi meg: »Íme, a tudatlanság memyivel nagyobb biztosságot idéz elő, mint a tudás, mert a tudatlanok egész bizonyossággal mondják ki, hogy ez vagy az a kérdés megoldhatatlan. De a természettudományoknak egyéb célja is van, mint csak ismerni a tüneményeket; célja: kutatni azok okát, és meg is fejteni.«

Darwin a közvetlen szemlélődések juttaták ama nagy eredményekhez, melyekkel az egész tudományos világot meglepte. Ő 1832–37 közt a »Beagle« nevű hajón földkörüli útát tévén, az akkori tapasztalatok hatása alatt kezdett foglalkozni a fajok keletkezésének buvárlatával, s Down-Bromley nevű jöszágán 20 évig foglalkozott tanulmányainak összeállításával, míg végre 1859-ben megjelent korszakot alkotó műve: »The origin of species« (A fajok keletkezése.) s a Darwin nevet ismertté tette, mert egy év alatt minden nyelvre lefordították, s tán magyarul is meglesz egy pár év múlva. Az ott elmondott elvek további fejtegetését képezik a később megjelent művek: az orchidok öntermékenyítéséről; a honosított növény- és állatfajok változásairól; végre pedig tavaly megjelent már említett műve, az ember származásáról.

Hogy Darwin tanai az uralkodó vallás alapelveit támadják meg, azt könnyen észrevehetjük: nevezetesen a teremtés fölött borongó vallásos köd rejtélyei nyernek általa néhány fényugárt. Oly átalakító eszmék jelennek ebben, melyektől a bibliai alapigazság és ultramontán esőkönyvesség méltán megdöbbenhet.

Darwin Róbert Károly a tudományokat már családja körében megszerethette, mert mind szülői,

Darwin Károly.

mely tavaly jelent meg ily cím alatt: »The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex« (Az ember származása, stb.) azon következtetések igazságát az emberre nézve is bizonyítja.

E könyv két részre oszlik, s az ember származását s fajbeli kiválását ismerteti. Itt nincs oly sok megdöbbenő új adat, mint előbbi művében, de a meglevő adatokat mind föl tudja használni. Az első kérdés: vajjon az ember is csakugyan egy alsóbb fajtól származik? Darwin elősorolja a

mind rokonai a tudomány nagy pártolói voltak. Anglia egy kis városkájában, Schrewsburyben született 1809 febr. 12-kén. Főbb tanulmányait az edinburgi és cambridgei egyetemeken végezte, s ez utóbbi helyen 1831-ben nyerte meg a tudóságot is. A természettudományok iránti hajlama már tanuló korában megkülönböztette többi társaitól, úgy hogy a cambridgei kollégium tanári kara egyhangulag őt ajánlotta, mint természetvizsgálót, azon világtörő nagy útra, melyet a »Beagle« tett. Darwin ekkor 22 éves volt, s élénk fogékonysága nem mulasztott el semmi megfigyelni valót. 1836-ban visszatérván s megnősülvén, utazását és tapasztalatait adta ki, s már e leírásából azonnal föl lehetett ismerni a kitünő gondolkozó főt.

Eddigi munkássága sok kitüntetést szerzett számára. A magyar tud. akadémia azonban, mely külső tagjai közé sok obscureus idegent bevásárolt, még mindig nem tudta elhatározni, hogy a természettan egy új s önálló tudományának megalapítóját külső tagjai közé sorozza. A magyar közönség Darwint leginkább a hírlap közlésekből ismeri, mert egyetlen műve sines nyelvünkre lefordítva. A természettudományi társulat azonban könyvkiadás vállalatába fölvetve a fajok keletkezéséről szóló művét, s ha a közönség pártfogása nem marad el, e kitünő munka irodalmunkba is át lesz ültetve. Ugyan csak a természettudományi társulatban olvasott föl Margó Tivadar 1869-ben egy jeles értekezést »Darwin és az állatvilág« cím alatt, mely a hirtveves természetvizsgáló tanát elegendő a legreális ismeretű meg közönségünkkel. Ez értekezésben Margó a Darwin munkálkodását többi közt így jellemzi:

»Mit eddig eredményezett és még ezentúl is eredményezni fog, kiválólag azon lendületben áll, melyet a buvároknak ezen a téren s egészen új irányban adott, valamint azon általános érdekekben is, melyet keltett majdnem hallatlan fokban. Tagadhatlan, hogy máris jótékonyan hatott nemcsak az állattan- és növénytanra, az őslénytan-, földtan- és embertanra, hanem egyszersmind az összehasonlító lélektanra és nyelvészetre s más rokon tudományokra is.«

Dona Jimena panasza.

(A Cid-románecokból.)

Dona Jimena egy este
Leon királyra elé lép,
Igazságot kérni, esdni
Jó atyja haláláért.
Don Rodrigo de Vivar,
A Cid ellen panaszol, ki
Juttatta őt árvaságra,
Őt, a féjő rózsabimbót.

»Az igazság részemben van,
Avagy nincs, tudd meg, királyom,
Beesületem sérelmét már
Többé el nem térhetem.
Minden reggel, virradatkor,
Büszke paripán lovag jó
— Látva őt, vérom is felforr —
Kinonra habozni kiut.
Mondd neki, — hatalmadban van —
Másképp is vezet út.
Mert nem illik férfifoz, hogy
Asszonyon álljon boszút.
Atyját atyám meggyalázta:
Am igaz, de már e tette
Töred vissza lón fizetve,
Kölesön adva — kölesömért.
Ne feledd, királyom: védöm!
Vagy, tehát ne engedj sértni:
Mert a ki Jimena ellen
Vét, királyát is megsérti.«

»Hallgass, hallgass, jó Jimena,
Nagy fájdalmat mérsz roám,
Hogyha hallom bis sirásod,
S tölem várod gyógyulásood,
Hallgass, hallgass, jó leány,
Rodrigot nem sérthetem meg,
Őt büntetve, kezem remeg.

Mert hatalmas, büszke, bátor,
S országomnak tünaszta.
De hü pártfogód gyanánt,
S védelmedre mindig készen,
Cidnek rá — hogy féjjeled lézen, —
Esküjét veszem s szavát.«

Vigan távozik Jimena,
Búja fordul vidulásra;
Védője, tünaszta lesz: ki
Juttatta őt árvaságra.

Spanyolból: BEKSICS GUSZTÁV.

A sociálisták és a munkás-mozgalom.

V. A socializmus jövője.

A hirtveves materialista, Vogt Károly mondotta egykor: »Minden igazságnak három fokozaton kell keresztül mennie; az eszme első hirdetőjét kineveti, örültnek tartja mindenki; később többen gondolkoznak fölére s már kezdi rebesgetni, hogy »mégis van a dologban valami;« a harmadik fokon végre mindenki magától érthetőnek, természetesenek tartja azt s kineveti, ki még most is az ellenkezőt meri állítani. Így volt ez legvilágosabban az astronomia alapelvei fejlődésével, Galileitől le Knakig.«

Nem áltatjuk magunkat legkevésbé sem s jól tudjuk, hogy mi még a föntebbi cikkekben elősorolt eszmék hirdetésénél legfőleg csak a második fokon állunk. Ez igen természetes is. Hazánk, s a külföld legjelesebb tudósi esaknem egyhangulag elítélték »e veszélyes ábrándozások«-at; kormányférfiak, egyházi főnökök s különböző politikai pártok egyaránt irtóznak a socializmus nevével s vádként sújtják elleneik nyakába, hogy azokkal összeköttetésben állanak; minden rossz és elvetemedett terv a saját szerint ő fölék erod, s a ki legigazságosabb is irányukban, mosolyog »nemes ábrándozásai«, azon eszmék fölött, melyeket soha sem lehet végrehajtani.

A sociálisták önmaguk bevallják, hogy ezen eszmék egy nagy része még most kivihetetlen s legalább is előkészítést igényel. Delibábót üzünk-e tehát, mely szép színeivel, örökké hullámzó tünde alakjaival megcsalt? Ábrándnak keresztelte el az ember egykor a gondoltszabadságot, örült-séggé nevelték ki azon eszmét, hogy rabszolgák nélkül meg lehet élni; rajongóknak nevezték mindannyiszor azokat, kik a tudomány és ipar terén valami radikális eszmét igyekeztek létesíteni. Ezen eszmék megvalósultak, az emberiség nagy része már tudja, hogy vallásos és politikai párturalmak nem multhatlanul szükségesek; látjuk, miként teszi az ember szolgájává a napsugarat az egyszerű photographiában, mint hatol a hír pillanat alatt mértföldeken át stb., s azon eszme, hogy az emberiség legnagyobb része anyagi s szellemi tekintetben is hasonlóvá tétessék többi embertársaihoz, a megtestesült testvériség és egyenlőség eszméje, örökké csak ábránd legyen? A socializmus követelése között nincs egyetlenegy sem, mely nem a tiszta erkölcs megtestesítője s annak előmozdítója; s ez erkölcsi eszme, az emberiség boldogjátéka, örökké ábránd legyen, a népmilliók nagy tömegének örökké nyomorban és hitaságban kell tengődnie? A »praktikus, higgadt egyének« között sokan kimondják az »igen«-t, hiszen a gazdag és szegény között örök időktől fogva fűnállott a különbség, hiszen maga a jelen kor fölvilágosult tudománya hirdeti, hogy a természetben s a társadalomban dehalál-küzdőlem foly s itt egyesek csak a mások kárával s elnyomásával emelkedhetnek föl; szőljen bármit az érzelem, avagy a tiszta erkölcs, a tudomány azt látszik bizonyítani, hogy mi ábrándokat követünk, hogy az eszme, a melyért lelkesülünk, kivihetetlen.

Mindamellett a mi tünaszunk az erkölcs szava, s mi nem tántorodhatunk el attól. A higgadság magas poleárol vállatvonhat törekvéseink fölött a hideg philister, kárhözható szavát

elöbhatja kedélyen; mi bizunk az emberiség előhaladásában. Volt egykor, midőn nem volt ur és szolga, s társadalomunk, műveltségünk csak azért emelkedett ily magas fokra, hogy ezen eszményi állapotot szebb alakjában megvalósítani képtelenek legyünk? A természettudomány nagy törvénye a létért küzdőlemlől az állatvilágban, esakis a fajokra tartozik s nem az egyesekre, legkevésbé pedig a társaságban élő egyesekre; s az ember, a ki hovatovább korlátlan hatalommal rendelkezik a többi földi teremtmények fölött, csak azért emelkedett ily magasra, hogy egymá ellen fordulva, dehalál-harcot vívjon, hogy szétrombolja azon köteleket is, melyet az örök természet adott számára: a társadalomban élet? Nem, nem! Az emberi társadalom örökké meg fog maradni s éppen a megvalósult socializmus lesz hivatva arra, hogy e rendezett társadalom jövőben nem párt-érdekek közelmét, hanem a közös emberiség célját tartsa szem előtt. Az ember hivatva van a szabadságra, oly önállóságra, a mely organikus összeköttetésben áll az egész érdekével, a jövő kor társasélete nem az egyes törzsek és pártok versenyése leend, hanem közös előhaladás egyesült erővel. Értelmi és erkölcsi különbségek mindenkor fognak ugyan létezni, de megszűnnek a nagy különbség s az éles ellentét, s ha soha meg nem valósulhatna is az eszme, a mit a socializmus maga elé kítiz, még ezen esetben is a tényleges viszonyok által tett módosítások elég fontossággal bírnak arra nézve, hogy ezen eszméket mindenki pártfogolja, ki az emberiség rendeltetéséről gondolkodni tud és akar. Társadalomunk nyomorult helyzetén javítani komolyan csak a socialista törekszik; a ki gúnyosan elítéli e törekvéseket, a ki még a jó esirát sem akarja benne elismerni, az egy megcsökönösödött s ideleire képtelen ember, avagy éppen olyan, kinek nincs erkölcsi komolysága.

Azonban ezen eszme nem oly kivihetetlen, sőt máris a megvalósulás folyamában van. A sociálistikai elvek egy nagy részét a szabadelvű párt kitézte zászlajára, s habár öntudatlanul, egy irány felé törekszik velünk. A mozgalom megindult, s azt többé ignorálni nem lehet. A világ legszabaddabb állama, az észak-amerikai Egyesült-Államok, elyben elismerték e kérdés jogosságát, s ha egyszer ott túl az oceanon megvalósulva leend az eszme, nincs azon orthodox vagy absolutistikus hatalom, mely Európát a társadalmi átalakulástól megmenteni képes leend. Immár itt is több millió egyén nyíltan magának vallja az eszmét, sokan vannak, kik titokban hajlanak hozzá s a proletár osztály nagy tömege mozogni kezd saját érdekei végett, s ha még aránylag kevés is azoknak száma, a kik tiszta tudattal bírnának arról, hogy a socializmus nem egyedül a munkás-osztály, hanem az egész emberiség ügye s hogy ennek megvalósulásával a társadalomnak egy új, fényesebb korszaka fog bekövetkezni, az előrehaladó kor gyorsan meg fogja hozni e belátást is.

A socializmus eszméi ma már hatalommá fejlődtek ki. Az 50-es évek elején egyik magyar hazánkúti törvényeszké elé állították, mivel e tanok határidet merészkedett. Ő nyíltan bevallotta »bűnét«, mert hiszen — mondá — e tanok az emberiség boldogítására szolgálnak, s a bölcs törvényeszké ezen tudományos és művészeti körökben egyaránt nagyon tisztelt férfit, mint »fél-örült«-et szabadon bocsátá. . . Miként történik ez ma? A jelen kormányok nyíltan üldözik a sociálistákat s a kormány tisztviselői bizonynyal nem érnék be azon felelettel, hogy mi az emberiség javát és boldogságát akarjuk. A socialis kérdés az eszmeifejlődésnek második stadiumába jutott, midőn kezdi rebesgetni, hogy »mégis van a dologban valami,« de midőn már el is ismerik hatalomnak, éppen azért üldözik. A modern inequitió, a gondoltszabadság nagy elvén elkövetett gyalázatos vétkek azonban nem képesek többé meggátolni a fejlődést, a socializmus eszméinek

el kell jutnia a harmadik fokozatra is, midőn azok mindenképp megérthetőknek, természetesen fogja tartani s neveti, ki még akkor is az ellenkezőt merné állítani. S ezen kor amaz eszmék megvalósulásának kora leendő. Az öntudatra ébredt nép megdönt minden akadályokat.

Miként történhetik azonban ezen átalakítás? A socialismus mulhatlanul megköveteli azt, hogy a jelenleg létező jogi fogalmak és viszonyok részben átalakuljanak, követeli, hogy az örökösödés korlátoztassék, a munkabér eltöröltessék. E körülményeknek csaknem mindegyike a jelenleg uralgó osztály, különösen a pénzügyi- és kereskedelmi érdekei ellen van. Lehetséges-e valaha, hogy ezen osztályok ily fontos érdekeikről önként lemondjanak, sőt ha a kor kívánalmái szerint átalakult törvényhozás többsége kényszerítendé is őket erre, nem volna-e ez igaztalan és méltánytalan tett éppen azon tőkebirtokosok irányában, a kik jelen művelődésünk létrejöttében oly fontos szerepet játszanak?

A konzervatív hatalmak örök átka az, hogy nem képesek a gyorsan haladó korszakokkal fejlődni s meggátolják még csak eshetőségét is annak, hogy az utókor őseik érdemére tekintetből tisztelettel és kegyelettel viseltessék irányukban. A kolostorok egykor a sötét századokban a műveltség terjedésének főtényezői voltak, törvényalkotók még s biztosították jogait, s ezen törvényeket nem is egy pártszellem, hanem az akkori kor összes akarata hozta létre; és mégis ma nincs egyetlenegy szabadlevélű egyén sem, a ki fűmaradásukat óhajtana; az alaki jog mellettük szól, a korszak ellenük, s bélyegezte bár az ultramontanizmus ezt erőszaknak, a korszakellenek kell győznie, s győzelmét a közvélemény örömmel fogja üdvözölni. S így történik, így történhetik még inkább a tőkebirtokosokkal. Ezen osztály érdekei, előjogait egyedül önmaga szentesítette törvény által, jogainak egy része nem kétoldalú szerződésen, hanem tisztességes erőszakon alapul; ezért a jogok elvétele sem lesz többé igaztalanul, ha a korszak követelné fogja azt, ha a törvényhozó testület be fogja látni, hogy azok megszüntetése a társadalom érdekében szükségesek. Alig ötven évvel ezelőtt gúnymosolylyal fogadtak Magyarországon mindenkit, ki álmodozni mert arról, hogy a jobbágyságot föl fogják szabadítani, hogy elküvetik — és pedig maga a törvényhozás követi el — azon igazságtalanságot, hogy az egyes földbirtokosoktól öröklött vagy nyert tulajdonokat elveszik az eddigi jobbágyság javára. S mégis ma, 24 évvel ezelő lehetetlenség megvalósulása után, hányat találunk, ki ezt helytelennek nyilvánítaná, ki a régi jó időköt kívánná vissza? A mit akkor még a vérmes reményű is csak sejtett, de kimondani nem mert, az ma ténynyé vált s a jogaitban megcsorbított földbirtokosok és urak e esorbítással önmaguk is nyertek. Különb is hol van a hátr, melyet az észjog az állam elő ily esetekben kiszab? Nem tilthatja-e el az állam a kis gyermekek munkásságát a gyárakban? Nem kényszeríti-e a polgárokat, hogy katonákká legyenek? Nem vet-e ki adókat, s nem sajátíthat-e ki magántulajdon stb.? S miért lehetséges mindez, ha nem azért, mert ez az állam jóléte- és fejlődésére nézve szükséges? S ha mindez áll, miért nem lehetne egy törvényt alkotni, mely a rabszolgaság utolsó nyomát, a bér munkát megszüntetné? Miben különböznék ez jogilag a jobbágyság megszüntetésétől? A szabad munka csak úgy lesz lehető, ha a munkaeszközök lehetőleg mindenkor a munkás birtokába jutnak s e törvény létrehozása által rögtön megszűnnek a tőke uralma, meg az osztályok antagonizmusa s velük együtt a rettenetes socialis polgárháború, melynek bekövetkeztétől különben örökké félnünk kellene.

A társadalom érdekei követelik ezen áldozatot s a törvény kimondatása azért jogos, ha szinte többek érdekét esorbítja is meg. Egy pár száz gyáros és tőkepénzes gondtalan clete, tőkessa-

porodása érdekében nyugodtan tekinték-e a milliók nyomorát, eltűnjük, hogy a tudatra ébredt nép az egész társadalmat véres polgárháborúba döntse? Attól sem kell tartanunk, hogy ez a tőke elvonását és a productió gyöngülését vonná maga után. A volt földesurak előbb fölhozott példája fog itt is bekövetkezni. Ha lesz is e tőkepénzesek közt olyan, a kinek nem fog toszteni, hogy eddigi munkáit most mint egyenrangú polgárokat és társait tekintse s velük együtt új üzletet kezdjen, ám pihenjen babérain, de helyettük rögtön a törvény megalkotása után több tőkepénzes leendő, a ki ezen alkalmat is föl fogja használni s a jövő nemzedék azon korban, midőn a bér munka egész Európában el lesz törölve, bizonynyal szívesebben fog a szabad productív társulatok törvényei előtt meghajolni, mintsem hogy vagyonát Kínában értékesítse.

Magától érthető, hogy ily nagy társadalmi reform csak lassankint létesíthető, ha nem akarjuk, miszerint a forradalmat felköltsük. S éppen ez a socialis musnak szent földadata és értéke. Ha p. az Egyesült-Államokban, a mint azt e század elején több államférfi indítványozta, törvény által eltiltották volna az új rabszolgák behozatalát s kimondták volna, hogy az állam területén ezután született rabszolgagyermek szabadok lesznek s tanításban részesülnek, ez esetben a rabszolgaság egészen békésen folyt volna le s nem lett volna a rettenetes négy éves polgárháború, melynek utónyomai e különben nagy államot még most is oly igen nyomasztják. A socialis mus is megelégszik emellett az előleges lépésekkel, a mint azt egyik főntebb cikkünkben pontonként kijelöltük, s nem is követeli, hogy a bér munka rögtön mindenütt megszüntetessék, csak a legigaztalanabb s legveszélyesebb módon szerzett eseteknél, p. a bányákban és vegygyárakban; nem is követeljük még most a teljes nőemancipációt, az örökösödés megszüntetését, de igen, hogy a nőknek minél több jog adassék meg s hogy a »nevető örökösök« s általában a távoli atyafiak a hátrahagyott vagyonból teljesen kizárassanak s a többiek rokonsági fokozatukhoz megfordított arányban terhes adóval sújtassanak munka nélkül szerzett új vagyonukért, a társadalom szegényebb osztályai javára.

A megvetett, kigúnyolt socialis mus így lesz áldás az emberiségre nézve, áldás, melynek jótékony hatását a tőkebirtokosok is érezni fogják s a mely higgadt tanulmánya által előre készíti a módokat, melyek segítségével a rettenetes polgári háborút ha meggátolni nem is, de bizonynyal enyhíteni fogja. A vak önzés s a szabadság konzervatív elleni hasztalan küzdelem e mozgalom ellen, mely a valódi emberiséget, a tiszta szabadságot akarja létesíteni, s kik ma félreértésből vagy rút önzésből azt elnyomni akarják, azok felelősek leendnek egykor, ha az új kor reggele polgárvérrel áztatva jelenend meg. Hasztalan az eszmék elleni küzdelem, a kor követelését csak napokig lehet visszatartani. A diadal nem a szám-nem a hatalomtól, hanem a szabadság eszméjétől függ, mely örök és legyőzhetetlen.

GYÖRGY ALADÁR.

Az 50-es évek irodalmi viszonyai.

(Vége.)

Miként 1860-ban mindenki forradalmár, 1867 után minden ember másodikké akcióárius, s 1870 óta minden harmadik hazafi hivatalválaszt lett, ugy akkoron mindenki abban látta dicsőségét, hogy elbusult magyarnak tekintessék. Az elbusult magyarkodás divattá, lázas epidémiává vált, mely epidémiának szörványos tüneteit még a hatvanas évek elején is lehetett észlelni. Az irodalom egy része irányt is adott ezen hazafias dinomdánomnak s főhősei Vahot Imre, a mindenki által szeretett Lisznai Kálmán s az oroszlanfejú Sárosy

Gyula valának, kiknek nyomában az epigonok egész serege keletkezett. Ezek voltak a vándor »dalidók« teremtoi, újabbkori »hegedősök«, oldallukon kard helyett cigánybandákkal, kezükben koboz helyett serlegekkel, de ajkukon — miként azok — hazafias költeményekkel. Bejárták az országot, mint hajdanában a Tinódyak, s a mint ezek a török ellen, ugy ők az absolutizmus ellen izgatták föl a kedélyeket. Nyílt carbonari-gyülekezetek voltak ezek a dalidók, sötét barlangok helyett nyilvános ét- vagy bálteremben, hol a hazafias dietói muzsikaszó mellett tartattak. Volt ebben az örültségben valami hamletizmus.

Az absolutizmus ezen dáridók vagy dalidók ellenében, melyek nevükben hordozták korhely színezetüket, komolyan nem léphetett föl a nélkül, hogy donquixottói harcot ne lássék folytatni. De különben rendezők is nagyon veszélyteleneknek látszottak; ezek mindamellett, valószínűleg tudtukon kívül, több szolgálatot tettek a nemzet ügyének, mint külföldi emigrációk összes emigrációsai. Ezen vígalmak éppen azért, mert politikailag nem látszóttak gyanúsaknak, összehozták mindazon hazafiakat, kik különben nem mertek közlekedni, s a nyilvánosság elől már egy évtized óta visszavonultak oduikba. Föltámadtak így az eszmecserek, föl a nemzeti önérzet s így remény lett az ügyek fordulatára.

Emlékszem egy ily dalidóra, mely az »Európa« termében rendezteték s nem hiszem, hogy nálunk bármely világhírű művészeknek fényesebb s népe-sebb közönségük lehessen. Más alkalommal éppen Nagy-Váradon valék, midőn kulacsostroubadour-jaink ezen kiválólag művelt alföldi várost meglátogatták, hol megjelenésük egész forradalmat okozott. A város és megye kitünőségei a legnagyobb szívellyel fogadták őket, a hazafias toasztok végtelen sorával fűszerezett lakomákat rendeztek tiszteletükre, söt más vármegyéből is siettek ide kitünőségek, kik közül csak az Aradról jött Szende Bélát, ezen tekintélyes külsejű, szépszakálú s nem régen honvédelmi miniszterül emlegetett férfit említem meg.

Vajda János költőnk, kit egészen a kedély embe-rének tartok s kibén ennélfogva nagyobb a közvetlen benyomások hatása, mintsem az oknyomozó higgadt észlelés, kétségkívül ezen korszak reminitentiáinak s gróf Széchenyi István philippikái olvasásának hatása alatt írta Arisztides álnév alatt 1862-ben »Polgárosodás« címmel kibocsátott s nagy zajt keltett, de mindenesetre figyelmet érdemelt publicistai röpiratát, mely a közönségben ellene való elfürmedést, a kritika részéről heves megtámadtatásokat okozott. Társadalmi életünk jelenségeinek napfényrehozatalában s esztelenségben Vajdának igen sok helyütt igaza van, minden jó szándéka mellett azonban hibája az, hogy e jelenségek okait nem a maguk helyén keresi, s ezért keményebben, mintsem kellene, avagy éppen igaztalanul ítéli el.

Nézetem szerint az ötvenes évek korhelykedése s pazarlásainak oka egyszerűen az emberben rejllő föltűnni vágyás, mely szerencsésebb viszonyok közt szerencsésebb s nemesebb útát választhat magának; később az eszközü célja fajult s hogy eredménye mégis szült jót, ismét csak az akkori politikai viszonyokban rejllik, miként azt főntebb megmutattam.

Férfiass tevékenységre nem volt tér s ezért kis dolgok is nagy zajt ütöttek. Midőn Podmaniczky F. mint besorozott es. kir. fuhrwesser, kezén gládé-kezttyűvel, hátán abrakos zsákkal végigsétált a vaciútcán, arról egész Magyarország beszélt. Hogy a herculesi termető Kővér Lajos és a parányi Lisznait ugyanegy bakancsos-czredbe dugták, ezt tudta mindenki, valamint azt is, hogy olaszországba maszroszások közben, midőn Lisznai már nem bírta a gyaloglást, Kővér fölkapta őt a levegőbe s barátságból borjújára ültette, úgy cipelte hátán, mint a francia zuávok maeszküikat.

Később Lisznyai átvette saját örökségét s feleségével jelentékeny vagyont kapott; valami 60—70,000 frtnyi összegnek két év alatt nyakára hágott. Beszélte erről mindenki.

Bedőthy László egy ízben már sokkal tartozott a »Vadászkürt« fogadóban s a főpincér az akkor hozzánk is átplántált adóssági börtönnel fenyegette. Tehát börtön vagy adósságának megfizetése közt kellett választania. Ezen dilemmában szobát kért magának, s kétszer huszonegy óra alatt megirt egy könyvet; ezzel fizette ki a pincért, és bravourjáról egy hétig beszéltek a főváros vendéglőiben.

A működési tér hiánya s a tettvágy volt oka az akkor annyira divatos írói párbajoknak is, s ezt derék száműzött hadügyminiszterünk, Mézszáros Lázár is észreveszi hátrahagyott irataiban.

Nyíry Józsa volt minisztertanácsos a főváros egyik ismert uracsának, Nemeshegyinek hasát vágta föl párbajban, minek következtében ez utóbbi meg is halt. Ezért Nyíry a nap hőse lett.

Tóth Kálmán és Gyulai párbaja nem végződött ily szomorúan. Tóth Kálmán verseire Gyulai Pál erős kritikát írt, a miért a költő őt azonnal kihívta, miként az akkor a maga rendjén volt. Gyulai, hogy illően jelenjék meg a lovagiaság színterén, újdonszerű frakot és fekete pantallónt állított magára. Állást

foglaltak. Gyulai pisztolya emelkedik s eldördül: de nem talál. Tóth Kálmán szerencsésebben lö, mert golyója meghorzosolja a kritikus újdonszerű nadrágját, mire Gyulai így kiált föl: »Az igaz, hogy jól lö ez a Tóth Kálmán, de azért mégis — rossz verseket ír!«

Hanem külön könyvet kellene írnom, ha ezen korszak minden párbajtörténetét föl akarnám sorolni, melyeknek nem egyike volt szomorú kimenetelű, mint a Reviczky Szévére és a báró F—é. Csak annyit említek meg, hogy Tóth Kálmánt, Kövért, Dobsát, Bulyovszkyt mindenki ex professo párbajsgódnak tekintette.

A föltűnés ezen napjaiban nevezetességre tett szert Bús Vitéz barátunk is, kinek írói álnevét mi adtuk, mindig komor arckifejezése miatt. Még most is számos adoma él róla, melyek részint megtörténtek, részint megtörténhettek. Midőn Bulyovszky a »Nefelejts«-et kezdé szerkeszteni, lakásán gyakran bezárkózott, ha dolgozni akart s ilyenkor meghagyta gazdasszonyának, hogy bárki keresi is, mondja, hogy az úr nincs otthon.

Történik pedig, hogy valaki nagy zajjal jön föl a lépcsőn s megrángatja a csengettyűt.

— Kit keres az úr? — kérdi a gazdasszony.
— Bulyovszky urat.
— Nincs honn.
— Tudom, hogy másoknak nincs honn, de nekem itthon van. Menjen csak be asszonyom s

mondja neki, hogy én még most akarok vele beszélni.

— De névszerint kit jelentsek be?

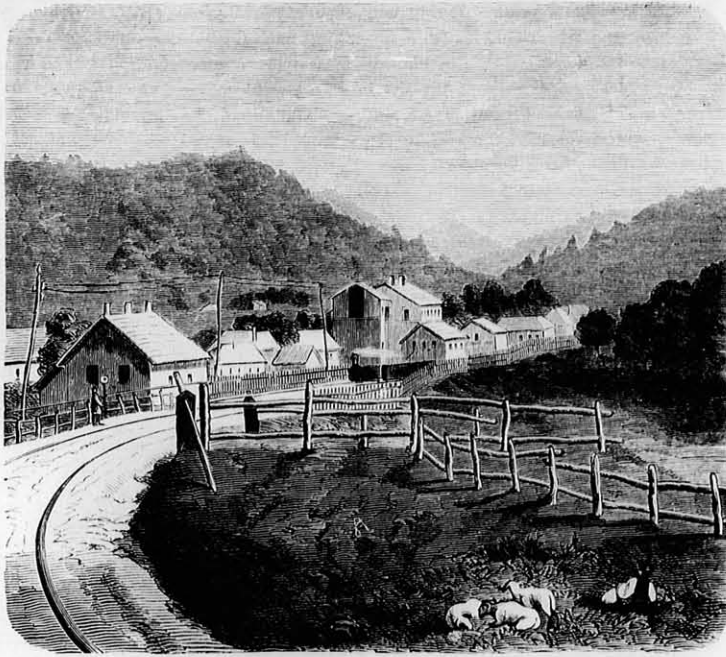
— Vas Gerebent!

A gazdasszony távozott, folytonosan dünyögve magában a szerinte csodálatos Vas Gereben nevet.

— Eh! tudom, hogy másnak nincs itthon, de engem majd maga elé ereszt; mondja csak neki, hogy én vagyok itt.

— Hát hogy hívják az urat?

— Bús Vitéz!

N.-várad-kolozsvári vasút, XII. Kilátás Csue-ára.

Vas Gereben elvégezvén dolgát, távozott. Alig múlt el azonban félóra s a csengettyű ismét megszólalt. Midőn az ajtó megnyílt, a gazdasszony előtt sötét arcú fiatal ember állott.

— Mert azt hiszem, hogy a mit és a hogy én írok, az jobban van írva; különben tudnék úgy is írni, mint azok! — felelél szerénytelen önértéssel.
— Tehát életképeim nem tetszenek?

— Hogyan tetszenének olyas dolgok, a miket mindennap látunk? Hiszen a mi úgy van írva, mint az élet nyújtja, az nem költészet, hanem valóság. Olyast írjon, a mihez fantázia kell s a mi a fantáziát fölzigatja.

— Jól van, nagysád, tehát készítsük el legközelebbi beszélyemhez a receptet...

— Helyes, helyes! — kiáltotta a szép hölgy tapsolva.

— Tehát veszek sülyesztőt...

— Pompás!

— Aztán: tört, mérget, párbajt...

— Dies!

— Titkos lépcsőt, gyermekeserét, kőtölgésöt elevenen eltemelést...

— Remek!

— Egy ellentárhatlan Adonisz, gyújtogatást, szönggözzel üngyilkosságot, váltohamisítást...

— Mintha csak az isteni francia írókat hallanám!

— Végre apócazárdát, megszüktetést, örülést.

— Elég is lesz!

— Ezeket aztán összekeve-rem s novellává kotyvasztom.

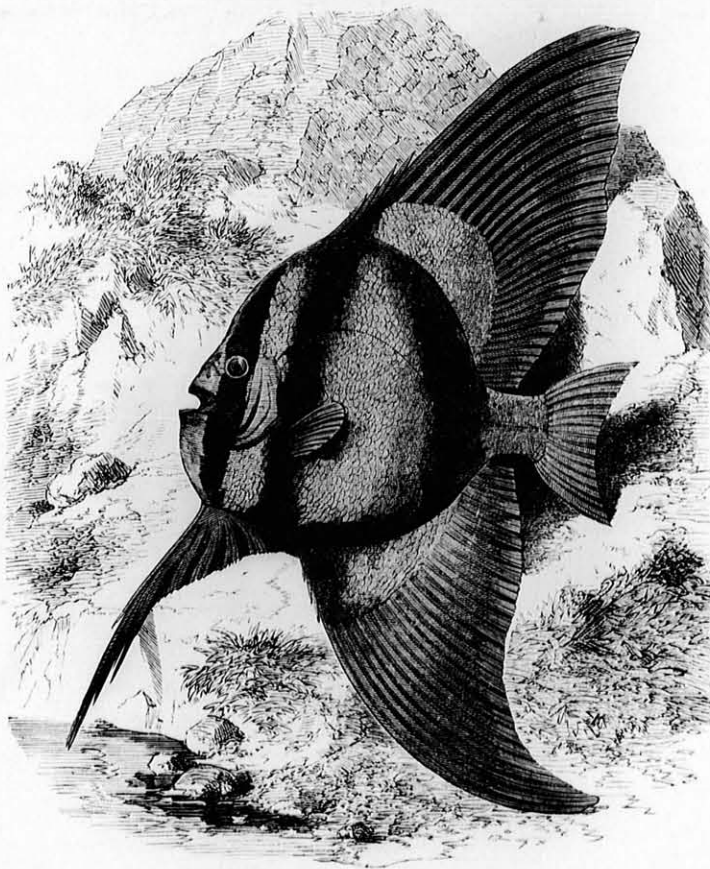
— Kísérlel meg.

— Megteszem!

Három nap múlva készen volt ezen föntebbi elemekből készített novellám, s nem sokára megjelent nyomtatásban.

Hölgyolvasóim egy részének nézete szerint e művemmel kiérdemeltem az írósgái sarkantyút; a kritikai pedig nem tett ellene kifogást.

Csak lelkiismeretem furdalt miatta s maig is érzem, hogy ez volt legnagyobb irodalmi bűnöm.

Japani denevérhal.

— Kit tetszik keresni? — kezdődék ismét a párbeszéd.

— Bulyovszky Gyula urat.

— Nincs itthon.

A »Hölgyfutár«-nál való egész »Külföld«-ösködés és »Vegyes«-kedésem is bravour volt. Külföldi lapok nem igen állottak rendelkezésemre, melyekből meglepő, pikáns hírcimet szedhettem volna; ezért tehát, valahányszor rovataim írásához fogtam, az egész világ mappáit kiterjesztettem magam előtt, sőtapléámmal találomra odaböktem valamelyik térképre s a hol a bot vége megakadt, azon helyről költöttem valami újdonságot. Emlékszem, hogy botom vége egyizben Amerika Chicago városán akadt meg. Chicagonak akkor még csak geographiai fekvését ismertem, egyebet nem tudtam róla, mert ottani száműzetéséből még

sem Reményi Antal barátom nem érkezett vissza, sem Rosti Pál nem írta még meg a »Hazánk«-ban szép chicagói cikkeit. Írtam tehát onnan való újdonságul valami vadat, a mi éppen eszembe jutott, azt tudniillik, hogy egy chicagói napszámos elment a légszeszgyárba és ott gazdája számára megrakodva egy tömlő gázzal, hazafelé indult. Útközben egyszerre nyomasztó hőség támadt, milyen nagy vihart szokott megelőzni; napszámosunk hátán a kauszuktömlőben hirtelen kiterjeszkedett a gáz, mely őt széplasan fölemelte a földről a levegőbe; orre kitért a vihar s szélzárnnyain lihetlen gyorsasággal ragadta őt magával, míg végre New-York fölélt zápor kezdett esni, mire meghűvösült a lég, napszámosunk tömlőjében sűrűsödni kezdte a gáz s így ő lassan leereszkedik; éppen a Broadway közepén, egy bankház kapuja előtt jutott le ismét a földre sértetlenül, hol a bámész tömegnek elbeszélvén különös történetét, számára a derek yankeek azonnal pénzüjtéshez fogtak.

Legjobb volt ezen képtelen újdonságban az, hogy a »Hölgyfutár«-ból átvette minden magyar lap, melyekből átszívargott a német újságokba. Ily úton eljutott-e Chicagóig? nem tudom, de remélem.

Mert a legtávolabb országok képtelen újdonságai meg szokták tenni a föld körül való útjokat. Velem hasonló helyzetben lehetett például azon amerikai újdonság, a ki közlé olvasóival, hogy a nagy praeriek egyik indus főnöke megkereste a lap szerkesztőségét, hirdeté ki, miszerint ő leánya számára férjnek oly fehér férfit keres, a ki ért a földműveléshez s ki emnélfogva képes lenne alattvalót ezen békés foglalkozásra oktatni; leányának hozományul kész ötezer darab lovat, töm-

telen bölény- és medvebőrt, s valami két millió holdnyi vadászterületet adni.

Akkor a »Hazánk s Külföld«-et szerkesztettem, midőn ezen újdonság megjárt minden külföldi lapot s így jutott az enyémbe is mint mulattató kuriózum. Ekközben hetek múltak s már egészen megfeledkeztem az indus adomáról, midőn egy napon valaki kopogtat dolgozó-szobám ajtaján.

— Tessék! — kiáltottam, s fölpillanték kéziratomról.

A belépett harmincas fiatal férfiú első pillanatra meglátszott, hogy vidéki; útításkája is kezében volt.

— Mire?

— Megházasodni. Legyen hát szerkesztő úr oly szives és tudassa velem annak az indus főnöknek adresztét.

Alig voltam képes vele elhitetni, hogy az az egész indus história nem egyéj újdonsági humbugnál. Különbent tudattam vele, hogy én amaz újdonságot a »Frankfurter Journal«-ból vettem át; ha ott is tudakozódik s így sorban minden szerkesztőnél, félév mulva talán eljuthat az eredeti forrásig.

— SZOKOLY VIKTOR.

A n.-várad-kolozsvári vasút.

VI.

Feketető rozszant épületeit, s minden dicsőségét a vasútnak füláldozott vendéglőjét, a vonal bal felén hagyva, néhány pernyi kanyargós út után az első erdőlyi állomásra, Csucsára érkezünk.

E vidéken már szombatnő nyomai látszanak a közlekedésnek.

A régi országút mellett fölláított karfák, a tisztított erdőrészek, elcsánolt vízmeder, elárulják a fölügyelést, melyet Kolozsmezye legnyugoti határszélére fordít.

Egy meredek hegyoldalt megkerülve, táru elénkbe Csucsra, zsindeles épületeivel. Ez az első nagyobb állomás Várad és Kolozsvár között.

Az esti személyvonat legfőlebb tíz perccet szünetel, míg a reggel és délután keresztül haladó személy- és tehervonatok rendszeren 30 perccet várnak, mert ez állomás van egyedül a vonalon étkezésre berendezve.

Magá a helység a vasúti forgalom által nagy lendületet nyert, és a vidék: Krászna- és Közép-Szolnokmegyék vasúti közlekedésének itt van főhelye.

Eddig nagyon primitív külseje volt az egész kis román falvak; de most már mezővárosi jellegűt öltött magára s ez irányban fejlődik napról-napra, de szűk helye miatt alig van remény, hogy terjedt városná nőjje ki magát.

Ma már nagyon vegyes publikuma van, s az olvasni szerető rész egy *stársalgie* föllállításán fűradozik.

Iskola csak egy van; román, s más felekezettek gyermekei elszigetelve nőnek a kora tanulástól. Tehetősebb szülő Várad és Kolozsvár közt válogathat gyermeke nevelésével, mert e központról tetszése szerint rendelkezhetik; de a szegény ember gyermeke csak baromti-örzésre van kárhuztatva, idegenek potom zsoldjájért.

Hány ily szegény család húzta meg magát Csucsán a vasúti nagy munkálatok alkalmával! A vagyonos helyi birtokosok mítsem tudnak a nép nyomoráról. A vendéglők épülnek, az iskolák még késnek.

Falusi újonozási jelenet. (Triyai Sándor rajza.)

— Mivel szolgálhatok? — kérdezém.

— Én Szatmárvármegyéből való vagyok, s egyenesen onnan jövök, — válaszolá kitérőleg. — Névem Szathmáry Berei. Volt 80 hold földem, de sok szerencsétlenség következtében elment az árak... Hanem a gazdálkodáshoz kitérően értek.

— Dehogy! — jegyeztem meg én. — Hanem fájdalom, én nem vagyok képes kegyednek gazdatiszti állomást ajánlani.

— Nem is gazdatiszt akarok lenni, hanem magam ura.

— Az szép.

— Én elhatároztam, hogy vállalkozom...

Élelmes izraelita polgártársaink új meg új beköltözése mutatja, hogy itt van mire számítani. Az olasz munkások közül is sokan telepedtek meg, kik most a kis-sebesi kőbányák legelőtrevalóbb kőfejtői lettek.

Sok új köépület szegélyzi a vasútvonalat, mely a falu hosszában húzódik Csucsán keresztül. A vonal jobb felén vonal el a Sebes-Kőrös, melyet már annyiszor találtuk útunkban, s a víz és helység közt vannak a gróf és báró Bánffy- család barakkjai fölállítva, melyeken a fatalpak szállításának ellenőrzése eszközöltetik. Ez intézménynek is kezd elhomályosulni diósége a vasúttal, míg a részvénytársulatnál főnálló új fűrészmalom, gőzerővel biztosíthatja a nagy százalékot.

Az egész helység hegyfalakkal van körülveve, melyet csak a rakoneátlan Kőrös tör két helyen keresztül.

Északi felén kezdődik a Meszes-hegy, melyen jól gondozott út vezet a Szilágyság felé. A helység fő életmódja: baromtenyésztés és fakereskedés.

Az 1848—49-iki szabadságharc története is emlegeti Csucsát, mint a hol Bem erdélyi hadjáratainak első nyertes esztája volt 1848. dec. 17-én Wardenere tábornok ellen, ki kétsz hadoszlopall nyomult B.-Hunyad ellen, s megtámadták a magyarok csucsai erős állását is, hol erdélyi magyar haderő jobb szárnya volt Riečko ezredes vezénylete alatt. Az ütközet reggeltől-estig tartott, de a császáriak egyetlen lépést sem tudtak nyerni, a másnap támadásnál: pedig a Sebesnél fölállított ütegek elől vissza kellett vonulniuk B.-Hunyadra.

A japáni denevérhal.

A természet minden országa nyújt csodás tünevényeket, melyekkel időnkint igyekszünk olvasóinkat megismertetni.

E lapokból ismerik már olvasóink a közép-amerikai, floridai vizek bánatulus repülő- s még esodásabb kalapáshalait; most azon vizek egyik különös lakóját mutatjuk be, mely vizeken a magyar-osztrák kelet-ázsiai expedíció is járt; értjük az indiai és japáni tengerek *denevér-halait*.

Ezen halcsaládnak (Platax vagy köszvényes hal) ismertető jelei: külső fogcsorai cselek, háromlapuak, belső sorsfogai tüskelakukak. Teste, hát- és hátsó has-uszányai rendkívül magasak; első hasuszányain egy tüske s hat sugar van.

Ezen család kiváló tagja a *japáni denevérhal* (platax vespertilio japonicus). Ez is — miként a köszvényes halak általában, — az ugynevezett pikkelyszármazékos második osztályába tartozik, de ezektől nemcsak foguk alkotására nézve, hanem egész testalakjukra nézve különböznek, testük magassága annak hosszánál csaknem nagyobb levén.

A japáni denevérhal testének magassága egy hetedrészessel nagyobb, mint hossza, magassága hat, hosszúsága öt hüvelyk levén. Háta és hátsó uszányai oly hosszúak, a milyen magas a teste. Homleka és ajka ívalakú, színe pedig friss állapotban kékes-szürke, hasán világosabb, mint hátán. Testét egész szélességében három fekete sáv szeli át. Szeme zöldes. Ha rajzukban tekintjük ezen hal alakját, az nagyon hasonlít valami üstökös, spanyolszakálás ördögi fejhez.

Míg has- és hátuszányai roppantul kifejlődtek, addig mell- és farkuszányai aránylag igen aprók.

Ugy a vespertilio japonicus, mint fajrokonja, a vespertilio platax Ehrenbergi és Choetodon Vespertilio Bloek az indiai és japán vizekben él; páuskat jóízűnek tartják. A család neve (köszvényes hal) tulajdonképen csak egy fajra, a platax arthriticusra vonatkozik, melynek gerincesgolyóján gyakran bizonyos beteges kinövéseket szemléltek. Ezen új közpödsű eszontok csaknem tekealakúak, miért azokat igen különöseknek tekintették s melyekkel az utazók igyekeztek is Európa múzeumait gyarapítani, bár sokáig nem tudták, hogy melyik halból erednek. A denevérhal némely faja meglehetősen nagyra is nő.

Ujoneozás alatt.

»Gyöngy-élet a katonaság-élet!»

Hanem azért mégis furcsa dolgot az a sorozás, mikor a legényt kivétkeztetik nyalka ruhájából, elviszik apjától, anyjától, szeretőjétől messze földre, a madárlátta kenyér helyett »profunte-ra, és a kinek még a szolgabíró sem parancsolt, most kommandó szóra kell meg néznie is.

Népünk soha sem idegenkedett a katonaságotól, de igen is nagyon ijesztő ránézve az, hogy idegen országba hurcolják, s messze elszakadjanak nemcsak rokonságától, hanem még azoktól is, kiknek nyelvén beszélni tud. Távol lenni 6—8 esz-

tendeig, mint az eddig szokásban volt, nem olyan rövid idő, hogy közönnnyel vehető akárci is.

A sorozás napja megleveníti az egész vidéket. Az országátitakon a szerek hosszú sora csörömpöl végig a város felé, vagy ama faluhoz, hol a sorozóbizottság fölütötte hivatalos tanyáját. A kik a kocsiiban ülnek, többnyire fiatal legények, kiknek széles jókedvük van, mert lát mindenki egy mutatja, hogy semmibe sem veszi a dolgot. Virág-bokrétá kalapja mellett és még föl is pánthilkázta otthon »valaki,« mintha vigalomba menne. Az apámuram meg az anyámasszony is ott ül a szekéren, hogy jelen legyen a szomorú alkalmatosságon, s rögtön megtudják, hogy »tauglik« lett-e a fiu. Az egész karaván úgy megdandol, mint soha máskor.

A háros rigók, — mint a cigányokat nevezik — ez alkalmatosságból ott hagyják a vályogvetést, s előkeresik a hegedőt, meg a klarinetot. Szükség van ezekre, mert muzsikaszó nélkül el nem lehet magyar ember, ha már tíz összegyűlt.

A falu háza előtt nagy csoportok állnak. Az asszonyok leül szépen a fal tövébe és sírdogál esőndesen. Némelyik majd fog még jajgatni is, mert az asszonyteremtésnek nem lehet parancsolni, kivált ha a fiát viszik el.

A bokrétás legények alá s föl járnak az utcán, s be-betekintenek a kocsimákba. A morók ott vannak mindenütt: kocsimában, a legények nyomában, a falu háza körül, és huzzák kinek-kinek a maga nótáját.

A szülők szívesen odaadják fiuknak az utolsó garast is, hogy mulasson kedvére; ki tudja, mikor lesz rá alkalmuk, meg módja.

Néhez is bevámi azt a pillanatot, mikor a sor végre rákerül a legényre, s kimondják fölötte az ítéletet: te maradsz, te pedig mehatsz. Addig csakis vigadni lehet.

— Huzzad cigány, mert ma olyan jó kedvem van, hogy . . . !

Hát bizony huzza is szívesen a cigány, kivált ha módos a legény. Kettőn, hárman összefogóva így járják be a falu utcáját, kulacsosul, vagy hosszúnyakú üveggel kezükben, muzsikaszó mellett dalolva.

Nem parancsol ma itt senki.

Es szeretszét mindenfelé hangzik:

(Gyere pajtás katonáimk . . .)

Kisfaludy Sándor levele Kumoss Endréhez.

Süsmégh, jun. 27. 1838.

Tekintetes úr!

Miután a magyar Literátoroknak ezen néhány évben kitűnt rüt veseletük előttem az írói pályát gyűlöletessé tevők; miután ezen utolsó éveknek csapásai, és az ezek által okozott gondok, aggodalmak nem csak irói kedvemet, hanem tehetségemet is majdnem egészen elnyomák; régi, elszórt írásaimból tudtam csak valamit öszveszedgetni, hogy T. uraságodnak kívánságát némiképpen teljesítssem.

Cselekvésemek, silányosságok ezek, csak néhány irni szándékolt, de a jégverés által korán elapészott gabonaként, még születése előtt megfojtott drámáimnak forgácsai, töredékei. Ezeket, mint sületlen kenyér-vakaresokat, Kumoss és Eötvös között felosztva, azon szíves sajnálattal küldöm meg, hogy jobbal beesesebbel szolgálni most képes nem vagyok, és azon kérelemmel, méltóztassék ezeket, jobb néven venni, mint a mit érnek. Heckenastnak még egy félig ígért Regével is tartozom, de aligha szavannak embere fogok lehetni.

Tisztelettel vagyok T. Uraságodnak aláztos szolgálja

Kisfaludy Sándor.

Közi: VETROVICH SÁNDOR.

Növény az emberi táplálék.

(A vegetarianismus, mint a természetes életrend és gyöngy-élet alapja.)

Motto: A ki előítéleteket és visszafogásokat akar eltáritani, bizonyos lehet elő e az iránt, hogy mindazoknak haragját magára vonja, a kik az előítéletek- és visszafogásokból előnyt húztak, de igen bizonyítatlan az, vajon azoknak rokonszenvét kiérdemlése, a kiknek használni akar. Meyer.

A legújabb időkben már hazánkban sem éppen valami nagy ritkaság oly emberekkel találkozni,

kik a vegetarianismuskat hódolnak, vagyis kizárólag növényi tápanyagokkal táplálkoznak. Természetes azonban, hogy mivel ma még aránylag mégis csak igen kevesen vagyunk, kik ezen, a jelenleg általában elfogadott életrenddel homlokgyonost ellenkező életrendet követjük, beműnköt különöseknek tartanak az emberek, és így ha vagy egy vegetariánus valamely társaságba vetődik, biz azt igen meg szokták nézni és nem egy szánó mosolyt kell eltűnnie, és nem egy szórólomat kiállnia a megszokottól annyira eltérő életmódjért. Már miféle gondolat is az, lemondani a foghagymás kolbász, töltött káposzta s más efféle par excellence magyar ételekről? És mégis úgy van, ma már van akárhány ember, ki az efféle magyar delicatessok helyett egy kis pirított burgonyával vagy rizszel, vagy éppen egy kis kukorica-kásával megelégszik, s a finom lisztből süített, kovász, vagy élesztővel magára kelesztett fehér kenyér helyett alig két újnyi vastagságú, csupán buzadarából, kovász és élesztő nélkül előállított durva fekete kenyérről él!

A legtöbb ember s ezek között magam is, ma még főleg egészségére helyreállítása céljából nyul ez oly különösnek látszó életmódhoz, még pedig rendesen csak akkor, midőn már más uton meggyógyulhatni minden reményét elveszté, de bír még annyi lelki erővel, hogy az emberi előítéletekkel folyegye a harcot. De vannak közöttünk számosan olyanok is, kiket esupán a nemesebb érzés sugalta azon jobb, emberiebb meggyőződés vitt rá, miszerint lehetetlen az, hogy a természet, mely minden nemes és magasatos érzelmekre oly fogékony kebellet áldotta meg az embert, azt egyszersmind arra is teremtette volna, hogy mint a vérengző tigris és hyéna, a szándalom minden érzete nélkül öljön le minden állatot, hogy annak hullájával táplálkozzék. Igaz, ma még az ily vegetariánusok száma a legkisebb, de én hiszem, hogy idővel éppen ezek száma lesz majd a legnagyobb, mert ezek tulajdonképen a valódi vegetariánusok, Plutarch, Pythagoras tanainak hű követői. Szegény ábrándozó! fogják mondani legtöbbben, kik e sorokat olvasandják, s valóban ma még méltán ábrándozónak lehet nevezni azt, ki ily eszméket le mer írni papírosra, midőn még királyilag jutalmazták azokat, kik a legelődköbbsé fogycorokat találták föl, midőn még mint vadállatokat lehet az embereket egymás öldöklésére vezetni, s ki a legnagyobb öldöklést viszi véghez a csatában, annak nevéét diéneségek hirdetik a világban s emlékoszlopot emelnek számára az utókor épülsére! Mindaddig, míg ez így lesz, igaz, hogy csak lassan fognak terjedni ama nemes, magasatos eszmék, melyek az embereket újra *emberekké* teendik hanem azért terjednek azok mégis, és a ki ezt látja, a ki ezt érzi, nem lehet, hogy elveszítse hitét a természet által az emberi kebelbe oltott igazság győzelmében!

E szóhoz: vegetariánusnak, ma még általában igen viszárs fogalmakat eszotnak az emberek, mert nem ismerik annak lényegét, holott véleményem szerint nemcsak *életrendi*, hanem *társadalmi*, sőt *embertársági* szempontból is igen óhajtott, hogy annak minél többen s minél tisztább fogalmával bírijanak. A vegetariánusnak ily irányban ismeretétét előzozzák e sorok, melyeknek megírásához azon reményben fogtam tollat, hogy tán legalább egy részét sikerülni fog lerontani általuk azon előítéleteknek, melyekkel e tárgyat illetőleg ma még mindenfelé találkozunk.

Sokan esodálkozni fognak a fölött, hogy mindenekelőtt azt merem állítani, miszerint a vegetariánusnak, vagyis a kizárólag növény-tápanyagokkal való táplálkozás nem valami új, világboldogító agyában született eszme, hanem oly régi az, mint maga az emberi nem, a mint arról Pythagoras, Porphir, Plutarch s más görög bölcsek irattai tanuskodnak.

»Te azt kérdezed, — mondja Plutarch — hogy mily okból tartózkodott Pythagoras a husevéstől? En ellenben azt szeretném tudni, miféle szenvedély, miféle lelkiállapot, vagy miféle ésszerű ok bírta rá az első embert arra, hogy ajkaival egy lohi állat vévét és husát érintse? Az után kell tehát tudakozódnai, a ki ezt először tette, s nem az után, a ki azt később ellagytta.»

S egy más helyen ezt olvassuk: »Miert gyalázzátok meg a földet, mintha az benneteket táplálni képes nem volna? Miért vöttektek a törvényhozó Demeter s a barátságos és kedves Dionysos ellen, mintha nem kapnátok tőlük elég adományt? A kígyókat, a leopardot, az orosziant kegyetlennek nevezitek, és ti vérel fertőzitek be magotokat, nem állva hátrább a kegyetlenségben

amazoknál, mert őket az öldöklésnek kell táplálni, míg a ti számotokra az csak nyalánság. S nem az oroszlánt, nem a farkast emésztték föl, hogy bosszút álljanak. Nem! Ezeket békevel hagyják, hanem az ártalmatlan, a szelíd állatokat, melyek senkit sem bántanak, öltetik meg és emésztték föl; Zeusra, azon állatokat, melyek a természetet szépségének, kellemének emelésére látszanak teremtve.

Hogy az ember nincs a húsételek teremtve, — mondja szintén Plutarch, — az látszik abból, hogy az ember körme, foga, gyomra egyetlen állathoz sem hasonló, mely hussal táplálkozik. S ha mégis megmarad az mellett, hogy húsételekre vagy teremtve, akkor öld meg azon állatot, melyet meg akarsz enni, a számodra a természet-adta fegyverekkel. Nem késsel vagy bárdal, hanem mint a farkas, mint az oroszlán harapva föl annak torkát. Szagass szét egy sertést, egy bárányt fogáiddal, és nyeld le martalékkodát még félelelvenen! Ha ellenben várnod kell, míg a szegény állat hullává lett, sőt még így sem eszed azt meg, hanem még előbb meg kell azt főzni, sütni s átváltoztatni tűz által s fűszerekkel takarni el annak hullaszagát, csak hogy a félrevezetett szájja a természetellenes tápot bevegye! Miért eszed azt meg? Mi visz rá?

Es innét, a legrégibb időkől kezdve folytonosan minden korban találunk a vegetarianismusnak — és pedig éppen azon emberek között — részint követőire, részint hirdetőire, kiknek neve körül a hálas utókor vagy a társadalom, vagy a tudomány terén tett érdemeikért font díszkoszorút. A többi között Rousseau »Emile«-jében ezeket mondja: »Annak, hogy a hús az embereknek nem természetes táplálék, elég bizonyosága azon egykedvűség, melyvel a gyermekek a húsleledl iránt rendszeren viselkednek, és az, hogy azok a süteményeknek s a gyümölcsöknek a húsételek fölött elsőséget adnak. S hogy bennük ezen természetes ösztönt el ne némissuk s őket húsévőknek ne tegyük, igen fontos, mert a húsévek által ha nem egészségtük, de jellemük kockára van téve, mivel bármiként vegyük is a dolgot, a tapasztalás azt mutatja, hogy azon emberek, kik túlnyomólag hussal táplálkoznak, rendszeren kegyetlenebbek s vadabbak, semmint más emberek.«

De nem nyújtom még hosszabbra a bevezetést a sok idézettel, hanem csak egyszerűen fölmlitem, miszerint azok között, kik a múlt s közelmúlt időkben a vegetarianismusnak részint követői, részint iratai által védelmezői voltak, ott találjuk: Franklin Benjámint, az észak-amerikai köztársaság egyik alapítóját; Graham Sylvester, amerikai hírneves orvost; az angolok közül Owent, Lanet, Nicholson, a költő Shelleyt; a franciák közül Cuvier, Flourenst s Gleizest, a »Thalyrie ou la nouvelle existence« halhatatlan íróját; a németek közül dr. Zimmermann, Strouvet és Jean Pault, s a legújabb időkben az ezen cleveland igazsága mellett harcolnak közül fölemlíthetem Amerikából dr. Trall tanárt és dr. Alcottot, Angliából Aldermant, Horselt, Simpson, a Londonban mintegy 500 tagot számláló vegetarianus társulat jelenlegi elnökeit s Németországból Weidshausert, Balezert, dr. Nagelt s Hahnt — És végre nem hagyhatom említés nélkül azt sem, hogy a legújabb vallási küzdelmek egyik legkiválóbb egyénisége, dr. Dellinger, — mint a »National Zeitung« írja — tényleg szintén a vegetarianismus követője.

Es mégis dacára, hogy ily neveket említhetünk föl azok között, kik eme természetes életrend igazsága mellett harcolnak, igen jól mondja dr. Trall, hogy mégis egy oly eszmét, mely az életrendet illetőleg napjainkban az ezen tárgyról általános uralkodásra vergődött eszmékkel oly homlokgyenyest ellenkezik, s így némely foglalkozás és üzlet érdekeit annyira közlelől érinti és sérti, és a meglevő szokások, erkölcsök, továbbá nevelési és társadalmi fogalmakkal oly kevéssé egyeztetetők össze, vajmi nehéz komolyabb tárgyalás alá venni a nélkül, hogy azzal az ember a legelőkelőbb ellenszenvet ne költse föl maga iránt, miért is a vegetarianismus népszerűsége való vergődéséről s nagyobb mélybeni elterjedéséről még egyhamar szó sem lehet. És úgy látszik, egyelőre csak az által fog szaporodni ezen természetes életrendet követők száma, hogy látva azok, kik a mai civilizált életrend s visszas társadalmi élet befolyása alatt odáig jutottak, hogy ronesolt egészségük helyreállítására céljából hiába írták ki már a gyógytájakat, hiába keresik föl Európa bármely elhíresztelt fürdőhelyét, mert mindennek dacára a várt javulás helyett évről-évre hanyatlók éltük az alkony felé; de tudomásul szerezve arról is, hogy számtalan hasonló remény-

telen állapotban levő betegek nyújtott már ez életrend legalább oly enyhülést, ha nem teljes gyógyulást is, (mert hiszen új tüdőt, új szívet, vesét, májat, agyat a vegetarianismus nem teremt,) milyet sem a gyógytájak szerel, sem a fürdőhelyek csodatevőnek hirdett vizei nem adtak többé, ha csak van még bennük egy kis életérő szembeszállani az emberek előítéleteivel, hozzá fognak nyulni, mint a vízbefülő az utolsó számszállhoz is, a vegetarianismushoz, miként annyi mások, kik szintén hasonló okból lettek vegetariánusok, — és vegetariánusok ma is, — mert ez életrend követése mellett oly eredményeket értek el, milyet csak józan észszel egy ily ember még követelhet. És azt, hogy: oly eredményt, milyet csak józan észszel ily ember még követelhet, azért mondom, mert sokan azon töves nézetben vannak az emberek között, hogy a vegetarianismus egy új csodatevő gyógymód, holott az csakis alapja egy gyógymódnak, a természetes gyógymódnak mely e nevet onnét kapta, mivel az az eddigi alkalmazásban levő gyógytári szerket nem csak hogy semmiféle esetben nem alkalmazza, sőt ezeket, mint az emberi testben előforduló betegségek gyógyítására alkalmatlan, sőt káros szerket, teljesen elveti. Hogy azonban már maga a vegetarianismus, vagyis a kizárólag növénytápanyagokból való élelem elfogadása és követése által is számtalan baj enyhül sőt az igen sok esetben gyógyulásra is vezethet, azt be fogják látni reményem, mindazok, kik e sorokat végig, még pedig elfogulatlanul végig olvasandják, és látni fogják azt, mily természetellenes táplálkozás az, melyet az emberek ma csaknem általában követnek, s mily természetellenes tápszer az emberre nézve a hús, és hogy mennyi bajnak szállóka az már magában véve, és mennyivel inkább még oly életmóddal kapcsolatban, mely mellett az egészség fontartására olyannyira szükséges mozgás és a szabad levegő kellő mérvű élvezését is kénytelen megtagadni valaki magától, a mi ma annyi üzleti és hivatalos foglalkozás mellett előfordul. Mig ha valaki a vegetarianismus által előirt életrend elfogadására és követésére elég erővel bír magát elhatározni, s a mellett szigorúan követi a természetes gyógymód által előirt szabályokat is,*) mi különben csupán csak a megfelelő testmozgás és a hideg víznek a különféle bajokban mily módon való alkalmazása körül forog annak, a mint ezt — istennek hála! — saját tapasztalásból mondhatom, nem igen lesz oka a mai nemzedék által annyira imádot húsos fozakhoz visszatérni.

De térjünk át végre magára a tárgyra s lássuk azon ellenvetéseket, melyeket ma boldog-boldogtan föl szokott hozni a kizárólag növénytápanyagokból való táplálkozás ellen, nevetségessé teendő azokkal a vegetarianismus s a vegetariánusokkal.

Az első, a mire a legtöbben hivatkoznak s a minél fogva az emberre nézve a húsévet természetesnek állítják, az, hogy ha természetellenes volna a húsévek, miért adott volna a természet az embernek húsévekre szánt fogakat? Ez állítás teljesen téves, teljesen hamis, s hogy az, mutatja Cuviernek, eme világhírű természetbuvárnak s napjainkban is legnagyobb s legelső zoológ-tekintélynek azon állítása, miszerint »az ember semmiféle húsévké állathoz nem hasonlít, míg az orang-utang fogzata, ennek egy rendjét, mint számát illetőleg is teljesen hasonló az emberéhez. Ez az emberhez leghasonlóbb majom s ez gyümölcsévké. Ily hasonlóság semmiféle más állatnak között nem található föl, melyek különböző tápanyagokkal élnek.« Mig azon állításra nézve, hogy az embernek húsévekre szánt fogai volna (szemfogak, melyeket a német nyelvben Hundezähne — kutyafogoknak — neveztek el), Cuvier azt mondja, hogy »ezen szemfogak sok gyümölcsévké állatnál még sokkal jobban ki vannak fejlődve, mint az embernél, s az embernek gyomra is sokkal jobban hasonlít az orang-utang gyomrához, semmint bármely más állat gyomrához, s ezek között legkevésbé a húsévkéhez. Mely elvitázhatatlan tények alapján méltán kimondhatta tehát, »hogy úgy látszik, miszerint az ember természetes tápszerrel a gyümölcs, a gyökerek és a növények nedvdús részei képezik. Kezeinek alkotása könnyűvé teszi neki ezeket összegyűjtését, rövid és aránylag gyöngye állkapcsai s rövid szemfogai, melyek a többiek vonalán fölül alig emelkednek s őrli fogai ép úgy lehetetlenné teszik neki a fűevést, mint a húsévet is, ha csak ezen élmi szerket előbb fészeli műfolyamat által számára élelem

készítettnek. És ugyanily értelemben nyilatkoznak Owen, Linné, Bell, Gessendi, Blumenbach s más hírneves és tekintélyes zoológok s természetbuvárok is.

Ha valakinek észbe jutna tán Buffon állításával lépni föl az itt felsorolt állítások cáfolatára, ki azt állítja, hogy »az emberek minden időben kénytelenek voltak hussal táplálkozni,« erre csak azt felelhetjük, miszerint Buffon ezen állítását már az utána élő természetbuvárok rég megcáfolták, s egy oly természetbuvár észleletét állítták is, ki azt is állította, hogy a mi szarvasmarhánk is éppen ugy leveti szarvát évről-évre, mint a szarvasfélék agancsaiat, nem valami nagy hitelt érdemlnek.

Bátran elmondhatjuk tehát, hogy azok, kik az emberre nézve a hussal való táplálkozás szükségét abból akarják kimagyarázni, hogy az ember a természettől e célra rendelt fogakkal is bír, az egy századdal ezelőtt Buffon idejében uralkodó véleményen lovagolnak s ezzel állítják magukat, a helyett, hogy törekednének maguknak a jelen században s a jelen korban az összehasonlító bonctan terén hírnevet szerzett tudósok buvártai alapján tiszta fogalmat, helyes ismeretet szerezni.

EGY VEGETARIANUS.

(Folytatása következik)

Braziliából.

(Vége.)

Időm kellemesen folyt Rio de Janeiroban. A nap egyik részén át dolgoztam, tájképeket rajzoltam s számos látogatást fogadtam; a főváros újságírói igen előzékenyek voltak irántam. Vettem egy fekete kabátot is, melyben kimondhatlan melegen volt, de mit tesz az, ha kabátom tekintélyt kölcsönöz. Semmim sem hiányzott; császári palotában lakva, láthattam ablakomból az ország képviselőinek kamráját, s a legkényelmesebben hallgathattam innen a szép és nem szép szónoklatokat. Láthattam a nemzetiség díszgyakorlatát is, utázaival együtt, kiknek bőrkötényei az illető ezredek szerint változtak. Némelyiknek köténye olyan volt, mint a tigrisbőr; a másiké a két nemzeti növényvel: kávéval és théával volt díszítve. Teljes kedvem szerint csodállhattam a brazilai hadsereget és tiszt urait, kik karjuk alatt tartották prémes süvegüket. Előttém fejlődtek ki a legleleményesebb gyakorlatok, melyekben örömmel vettem észre azt a bölcseséget, mely a nemzetiségnek mindenütt tulajdonsága, azt tudniillik, hogy mindegyik polgár-katona — kétségkívül szomszédja érdekében — fejét elfordítva, a vezényelő előtt, vagy azután valamivel későbbben süssi el fegyverét.

A palota egyik szép fehér márványlapjából étkész asztalt alkottam magamnak, melyen bőségesen vala a narancs, banána és más gyümölcs; lakomámért azonban mindig kellett küzdenem a hangyák betörései ellen. Midőn esténként haza érkeztem s ablakomnál maradtam üde léget szívni, átellenemben világosság támadt egy szobában, gitár és fuvola szólalt meg s aztán siránkozó hangok halottai nóták módjára énekeltek románokat. Ezen halotti énekek néha meg-megállottak s ilyenkor aztán szemeket forgatták vagy azokat az égre emelték. Ez egészen hajnalig tartott... s ha az éj ezen óráiban valamelyiknek közelébe juthatok, talán meggyilkoltam volna. Leggyakrabban azonban mindegyik estszirkeltékor eltávoztam hazulról s a Castela, azon kis dombra mentem, hol a tengeri hajók érkezését tudató jeleket szökták kitézni.

Itt sok kellemes órát töltöttem, bámulattal merengve el a tenger végtelenségén s a mosolygó szigetek sokaságán, melyeket a pillantás nem képes egyszerre felölelni. A tenger felől a Serra dos Orgaos bontakozik ki a láthatáron bizarr alakjában. Mintün egy-egy helyről elég sokáig szemléltem a tájat, kissé távolabbra mentem s a látvány mindig változott számomra. Lassankint leszállott az éj, a rónán s a hegyeken tüzek világoltak föl s lábaim alatt kiviláglott a város. Némelykor elaludtam a bástya mellvédén, honnan a legkisebb mozdulatra néhány száz lábnyi magasságból valamely útra, avagy szirtre kellett volna zuhannom.

A mi a nagyszerű D'Ouvidor-utca által való sétát illeti, ezektől őrizkedtem. Már elég volt nekem látnom ott a brazilai »szépeket.« ragyogtatva öltözéküket a boltok világában s szokás szerint követve egy vagy két mulat nő, vagy ugyanannyi szerecsenő és szerecsen fiú által, kiknek mindannyija bizonyos lassu méltósággal lépdel, legelő a forj. Egyébiránt ezen öltözékekben,

*) Kité egygyömód közlelebről érdekel, az vegye meg Hahn: »Die naturgenüss« Heilweiser című művét.

melyek mindig rikitő színű hehnekből állanak, oly gazdálkodó szellemet vettem észre, milyennel Franciaországban nem mindig találkozhatni. Ezen kissé túlzott színek darab ideig képesek dacolni a nap hatásával, később azonban lassankint halványodnak, minek következtében az öltözékben idővel teljes átváltozás áll be — minden költség nélkül. Ez utca egyik végéről minden nap hallhatam valami egy tuat kézi orgona és zongora hangjait, melyeken egyszerre játszottak s mely zenével csalogatták a járókelőket a boltokba; ez okozott itt legnagyobb zajt; én azonban csakhamar kisettem a városból s szórakozásai elől. Mindazáltal meg kell emlékeznem két körmenetről, mely ablakom alatt lépdelt el. Ezek egyike szent György ünnepét tisztelte. A város minden nagyméltóságosa követett egy lóháton ülő, tetőtől-talpig fegyverzett bábót, mely a szentet képviselte s melyet távolról eleven embernek tartottam. Velelőn azonban — mintha csak bizonytalanságot akarná eloszlatni — a szent lovag testőrei egy pereig nem vigyáztak kellőleg, a paripa nagyot ugrott s a báb földre hullott. Egy másik körmenetben kedves 8—12 éves leánykák szerepeltek, kik XV. Lajos módjára valának öltözve, felszalagozott selyem köpenyekben. Táncolva s kacér mozdulatokkal haladtak előre. Ellentétül legelőbbiek férfiak — kétségtelven apák — kísérték. Kezükben esernyővel, ajkuk közt szivarral. A hadsereg tisztjei — prémkucsmáikat mindig hónok alatt tartva — szent férfiak és nők képét hozdorták. Egy tetőtől-talpig vöröshe öltözött fődobos a tigrisbőrökötényes ütások előtt lépdelt s a szerezcsenkből álló hátsó csapat a kíváncsi nézők lábai közé elpattantó petárdákat dobált. Ez oly szokás, mely Rio de Janeiroban minden vallásos avagy más ünnepélynek elválatlan függeléke.

Ezek a rio-de-janeiroi szerezcsenek valóban tréfás alakok s ezen országban bizonyára a legboldogabbak, ha rabslagja boldog lehet. A palotába költözésem első napjaiban akaratom ellenére abban hagytam egyben munkámat, zaklatva a kíváncsiságtól, mert az utca egyik végétől a másik bizonyos idegenszerű hangokat hallék. Egy látszott, hogy az egész izgalom egyszerűen átköltözéséből eredt. Mindegyik szerezcsen valami butondarabot cipelt: könnyűt vagy súlyosat, kiesinyt vagy nagyot, a melyhez jutott s mindannyia taktusra lépdelt, egyhangú szótageggyel dúdolva. Volt köztük olyan, ki fején üres hordókat cipelt, melyek háromszor oly terjedelmű tömeget képeztek, mint saját teste. Ezen, mintegy ötven egyenből álló hordár-lánc végén kissé komolyabban jött egy zongora, melyet hat szerezcsen a fején vitt. Egyikük a karnagy szerepére vállalkozott, kezében kis csutorát tartva, melyben esőrgök lehettek, s aztán ezen szerszámmal vígan verte a taktust. Más alkalommal meg három szerezcsen nőt láttam elég heves taglejtések közt beszélgetni, kiknek egyike fején becsukott esernyő, a másikén egy narancs, a harmadikén kis pálinkás üveg volt. Vajjon nem azon szokásból-e, miként mindent a fejükön hordoznak, ered azon körülmény, hogy a szerezcsenek általában szép testalkatúak, minthogy így mellettük ki kel. düllesztetők s lépdeltük oly méltóságossá válik, mint irigylhet tőlük a leggazdagabb fehér asszony is?

Rio de Janeiroban létem alatt gyakran volt rabslagvásár bizonyos boltokban s magánházaknál, mert a tulajdonosok elutaztak vagy meghaltak. En többször jelen voltam ily vásáron, melyek sem több nehézséggel nem jártak, mint más vásárok, se nem különböztek más áruk eladásától. Az egész különbség csak abból állott, hogy a kikiáltó fölállott egy székre, kezében kalapácsot tartva. A szekrények, lámpák, tükrök s karosszékkek közt öt szerezcsen és szerezcsen nő üldögélt. Azt hívém, hogy szomorúfiának fogom őket látni, de ez nem történt. Aruk átlagban 600 frank volt darabonkint. Egyik vevő két nőt, egy szerezcsen gyermeket, egy asztalt, több könyvhazst s egy lovat vásárolt.

H i r e k.

— (Az orvosi egyetem vegytani műtermét) vasárnap mutatták be ünnepélyesen az országgyűlés tagjainak s meghívott közönségnek. Az egyszerű épület, mely csak a múlt évben készült el a régi botanikus kertben, a főváros egyik nevezetessége. E vegytani laboratorium már úgy készült, hogy a külföld legkittünőbb ilyenmű intézeteinek előnyeit egyesíték itt. A bemutatáson miniszterek, képviselők, főurak, hírlapírók, tanárok stb. voltak jelen. Toldy Ferenc egyetemi rektor

tartott megnyitó beszédet, elmondva az építés történetét, s kiemelve azon buzgalmat, melyet az egyetlen hírneves vegytanára: Than Károly tanusított a munkálatok körül. Majd Than mutatta be az előadás terep berendezését, experimentumokkal bizonyítva, hogy a 300 hallgatóság számára berendezett helyiségben együtt van minden, a mi az előadásokhoz szükséges; az ablakok tetszés szerinti elosztást kaptak; s vannak elms eszközök, melyek segélye által a legkártékonyabb gázok is ártalmatlanná válnak, szépen kivetve a földalatti esővel; a durleg romboló hatásait, stb. szintén egy kényelemmel lehet eszközölni. Szóval mindenki meggyőződhetett, hogy ez intézet berendezése oly kittün, minőt a tudomány mai fejlettsége csak követelhet.

— (A Kiszalud-Társaság.) mint egyik lapban olvassuk, elhatározta, hogy Vajda János szép és erőteljes költeményeiből egy kötetnyit ki fog adni.

— (Halálözös.) Lászlófi Antal, Szamasujvár egyik képviselője február 23-án Szamosújvárt elhunyt.

— (A new-zéland muzeum képtárára) országos költéségből következő képeket vették meg: Kappis »Rajnavidki szürete, « Glots »Hadrián romjai Róma mellett, « Wenglein, Kubinszky és Schleich egy-egy tájképe (mind az öt müncheni), a párisi Billet Eugen »Normandi konyha belseje s a bécsi Hansch Antal »Havasí tájképe.«

— (»A fekete szekér«) című négykötetes regényre nyit előfizetést P. Szathmáryi Károly. E regény hazánk politikai és társadalmi életének oly korszakát festi, midőn még kevesebben gondolkoztak azon, mit lehetne nyerni az országtól, s többen, hogy mit kell áldozni a hazáért. Nem lesz e visszaemlékezés kellemetlen azoknak, kik e korszakot megérték; nem lesz fölösleges figyelemzetésül másoknak, kik elfeledtek, vagy kik nem is mernek többé rá gondolni; végre mulatságul szolgálhat azok számára, kik regényben a regényen kívül semmit sem keresnek. Előfizetési ár a négy kötetre három forint. (Bolti ára négy forint.) Az ívetek és előfizetési pénzeket március végeig szerző lakására — Mária-Valeria-utca 2-ik szám — kéri beküldeni.

— (Pályázati figyelmeztetés.) Arany János, mint az akadémia főtitkára figyelmezteti a pályázni akarókat, hogy a Marcebiányi-alapítványból kiltözött nyelvtudományi kérdésre »Idegen szókiasok a magyar nyelvben« pályázó munkák beküldési határideje március 21-dike. Emlékezteti a m. t. akadémia t. tagjait, hogy tagajánló leveleiket az ügyrend értelmében f. é. március 31-ig beküldjék.

(Helyreállításul.) Tisztelt szerkesztő úr! A »Házánk s a Külföld« utolsó számában Szokoly Viktor ur közleménye »Az ötvenes évek irodalmi viszonyairól« két tételt foglal magában, melyet helyreigazítatni kérek: egyiket a Kiszalud-társaság nevében, a másikat személyesen. Azt mondja Szokoly úr, hogy Madách »Ember tragédiáját« Emilnél csak Arany János és Bérczy sürgető ajánlata juttathatta sajtó alá. Engedje megjegyznem t. szerkesztő úr, hogy ez az eset elő sem fordulhatott, mert a nevezett művet legelőször a Kiszalud-társaság maga adta ki, s Enich Gusztáv úr azt — a társaság költségén — csak nyomatta; midőn pedig a műnek második kiadására került a sor, a kiadó már oly híres volt, hogy ajánlani nem kellett, s a kiadók keresték a szerzőt, nem a szerző a kiadót. Mindez egyébiránt nem az 50-s, hanem már a 60-as években történt, a Kiszalud társaság (elő) kiadása 1861-ben, Enich (második) kiadására pedig 1863-ban jelleve meg. (A mi a kérdéses közleményben az »Ember tragédiájára« vonatkozólag megjelent az nem is az 50-es évek irodalmi viszonyaira vonatkozik, hanem mellékes megjegyzés arra, mily nehéz általában az írónak önálló munkát értékesíteni. Szerk.) Továbbá azt mondja Szokoly ur, hogy Kemény Zsigmond a »Család könyvé« szerkesztette. Erre néve azzal a helyreigazítással bátor-kodom előállni, hogy a »Család könyvé« nem Kemény Zsigmond, hanem aludított szerkesztette, Hun-faly Jánossal, De igen is szerkesztett Kemény Zsigmond is akkoriban egy folyóiratot, a »Magyar nép könyvé«-t, még pedig Csegery Antal társaságában. Budán, febr. 21. Greguss Ágost.

— (»Nero.«) Ez címe Piloty egyik legkittünőbb festményének, mely a londoni kiállításon oly feltűnést okozott. Ma már a pesti nemzeti muzeum tulajlona gr. Pálffy János pozsonyi főispán áldozatkészességéből, ki azt 10,000 forintot megvette. A szép festmény már megérkezett s el is van helyezve.

— (A szlavoniai inségések) számára a kormány 300,000 frtnyi kölcsönt fog kiosztani, jelzálogi biztosíték mellett.

— (Rövid hírek.) A király febr. 22-én Budára érkezett; másnap Andrássy külügyminiszter is megjött. A király és Gizella főhercegnő szombaton este a nemzeti színházban »Kumok« előadásán is jelen voltak. — Liszt Ferenc ápril közepén Weimarba megy, s ott tölti a nyarat. — Magyar Wagner-egylet van alakulóban

Poston, melynek célja az, hogy a beyreuthi Wagner-színház mintaelőadásaira teltségsen fiatal zenészeket küldjön ki; az első értekezlet vasárnap volt, s az alapszabályok elkészítésére törltségsen küldték ki. — A képművészeti társulat főok-tárlata Szekosfőhéváron márc. 1-jén nyílik meg. — Szomorú tudni, hogy a pozsonyi postaigazgatóság területére (220,000 lakos) 1534 német lapaddány jár, legnagyobb részt bécsi, magyar pedig 1447 példány, holott a lakosság háromnegyed része magyar. — A Bácskaszabonyban a sok esőzések után a föld annyira telteve van vízzel, hogy mindenfelé, a legjobb földeken is kitor a föld árja, s nagy területek vízben állnak.

Megjelent új könyvek. Az »Athenaeum« kiadásában: »Az újon szerzett királyi bévenyszedések és járásbírószékek tisztá névesora.« Betűrendben tartalmazza az összes törvényeskedőket, azok tisztviselőivel. Ára 40 kr.

— A magyar mérnök- és építész egyelet »Közlemények« januári füzeté, következő tartalommal: Közlemények a gép-pipar teréről (rajzokkal). Bielek Mikszáttól. — Egy új lejtőmérő műszer. Schumacher Páltól. — A vasúti vízellátások egyenlőtől való távolságáról. Közli Horváth S. — A holt súlyról a francia vasúttakon. Közli Erdy Benedek, stb. A folyóirat előfizetési ára egész évre 10 forint, félévre 5 forint. Egyes füzet 1 forint 60 kr-ért kapható.

— Lauffer Vilmos kiadásában megjelent: Sue Jenő »Bolygó zsidó«-jának két utolsó kötete (15 és 16-ik) is. Ára egy-egy kötetnek 80 kr. — Megjelent továbbá »H. Isabella, Spanyolország előzőtt királynője,« történeti regényes leírás; Born Györgytől, fordította Taboly József. X-k kötet, ára 80 kr.

— Petrik Géza könyvkereskedéséből kaptuk a következő köteteket: »Utazók könyvtára,« mely ki-kihó elbeszélések tartalmaz Hang Ferenc fordításá szerint. Ára 60 kr. — »A magyarországi protestáns egyelet költeménye,« szerkesztő Kovács Albert titkár. E kötet a múlt évi alakuló közgyűlés naplóját tartalmazza. Ára 1 forint. — »Vasútpótlási, üzleti, távírási és gépészeti német-magyar és magyar-német szótár,« írta Ozoray Árpád. Ára 1 forint 80 kr.

Új zeneművek. Parsch és Táborzsky műkereskedésében megjelent: »Tündér Hona« lengyelül, zongorára szerző Farkas Miska. A címösan kiállított, de kevés belsellese bíró táncdarab. Ára 50 kr. — »Népszépi esőrdások« átírta Tisza Aladár, III-ik kötet. Ára 1 forint. — »Apolló,« zenemű-folyóirat zongorázók és énekesek számára; megjelenik havonkint kétszer. Ezuttal a februári két számot kaptuk meg, melyben következő zenelabok vannak: »Noeturus Zölyömítől; — »Menuetto,« Schuberttől; — »Komoly magyar és friss,« Szabaditól; — »Albumlevelek« Bellezzattól; — »Andante caba ille,« Mozarttól; — »Imprimont,« Feigler-től; — »Beigatási induló,« (Rónai Mária főispánok ajándéca) Au Alajostól; — »Anyám sírjára« (dal) Dinszeczky-től. Mint e tartalommal is látható, e zeneművilágban sok mindentelében elég olcsón (évenegyre 1 forint 25 krajcár, félévre 2 forint 50 kr.) részesül a közönség. A vállalat szerkesztője Fellegi Viktor, Budán.

Szerkesztői üzenetek.

— Kolozsvár E. J. Egy pár nap alatt, mihelyt időnk engedeli, visszaküldjük. — »A hokrát« szintén közölhetem, és semmiye nem jobb a multkorinál. Hogy egy másik lap kiadta ugyanazt a mit mi visszatámasztottunk, sőt egy kritikai lap dícsérettel is említtette; ez nyugassa meg önt ép oly mértékben, mint a mily mértékben nem nyugtalmit minék. — A K. Poston. Várjuk az ígért beváltást. — »A modern barbárok« valami oly dolgok foglalkozik, a mi valóságos középkor barbárság. Dacára, hogy ön annyira szereti a műféléket, maradványokat, régiségeket, még sem átalna ezek pusztitói számára dívatba hozni a derest? Pedig ez is hajlandó maradvány, s miért kívánni koptatni? — »Magyarságra:« Prójn János. Nehéz pereg az a toll, s az ortográfiánál egészen oda van. Amiól föltűnőbb előltűnik, hogy alak tekintetében (például nyitmas és néha rim) figyelemre méltó van benne:

Halgaz asszony, mert ha még sem halgtasz
Alok oltat mit szászor sem adhatsz
Lassabban hód ne oly dérel durrall
Másként beszély mint én iljen ural.

Hjen szókát mormol préda bátya
Midőn nőjje a szemere hánnya
A kis bírtok a házi békével
Főry utammal a zsidóhoz mén el, stb.

— B. J. Pest. »Bájos Teréz« szépségei felől elég annyit közlhirre tenni, hogy:

Angyali szép bájteljes delnő
Mozokál származó zsidó hűgy ő,
De a szerelem érzékeny mérlege
A vallaskülönbőséget elszigetelte.

TARTALOM.

Cikkek: »Darwin Károly,« — »Dona Jimena pamaza« Békessy Gusztáttól. — »A socialisták és a munkás mozgalmak,« György Aladártól. — »Az 50-es évek irodalmi viszonyai,« Szokoly Viktoról. — »A n-nyárad-kolozsvári vasút,« — »A japánü denevérhal,« — »Ljónozás alatt,« — »Kiszalud Sándor levele Kunoss Endrőhöz,« Farkoshe Sándortól. — »Nővény az emberi táphlék,« Egy vegetarianustól. — »Braziliból,« — »Hírek,« — »Képek,« — »Darwin Károly,« — »Nagy-várad-kolozsvári vasút XII. Kilitás Csueára,« — »Japánü denevérhal,« — »Falusi újnévezési jelenet,« (Trinyi Sándor rajza.)